

verzamelde gedichten

gerrit kouwenaar

verzamelde gedichten

samenstelling en nawoord
mirjam van hengel

amsterdam · antwerpen
em. querido's uitgeverij bv
2023

deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij een bijdrage van het
nederlands letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

copyright © 2023 erven gerrit kouwenaar
copyright samenstelling en nawoord © 2023 mirjam van hengel
copyright beeld *goede morgen haan*: constant © fondation constant
c/o pictoright, amsterdam 2023
voor overname kunt u zich wenden tot em. querido's uitgeverij bv,
weteringschans 259, 1017 xj amsterdam.

omslag brigitte slangen
foto auteur vincent mentzel

isbn 978 90 214 8219 4 / nur 306
www.querido.nl

achter een woord

de dag

Op de dag dat ik er was stonden de klokken zeven
de burens praatten op de balkons over vrede
mijn vader schreef een stuk over een brand
mijn moeder was gelukkig dat zij een zoon had

de ooms sneden koek ik lag geheel gesloten
de wereld gaf prompt antwoord met sportmanifestaties
de avond was vol auto's met supporters
de tantes liepen geruisloos met gloeiend water

de krantenman op zijn racefiets groette de dokter
de ogen van de stad stonden wijd open in avondzon
omdat ik er was in een kom van asfalt
omdat ik er was speelde het orgel gedempt in de verte

in de nacht kwam mijn vader met een jas vol brandgeur
hij liep op gummibottines de trap op en af
hij heeft op het balkon een cigarillo gerookt
hij dronk een glas wijn en dacht ik kan zweven.

l'humour noir

Zou het lachen zwart zijn liefste
zou er altijd een moeder te veel zijn geboren
zouden de wanden naar mij toe buigen
zouden er metalen stangen door de stilte gaan

ik was de jongen die de brief moest brengen
jij was het meisje dat de brief niet ontving
wachten was vrijwel onmogelijk
wij zijn jong geworden binnen elkaar

de tranen zouden één keer droog zijn geweest
de vader zou één keer levend worden begraven
de vriendschap een bloedend standbeeld
en de pleinen vol bladeren om te vergeten.

mama gedicht

Ziehier een gedicht met kleine handen
met benen en ogen en mamastem
de ogen kunnen klepperend dichtslaan
mama mama

een mechaniekje dat zo verouderd
dat zo vanbinnen in het lijf zit
dat zo onbegrijpelijk is voor het humanisme
dat de kraamfabriek is vergeten
en het principe van de conceptie
dat het mama zegt steeds maar mama zegt
dat het natuur werd
dat het een gedicht is geworden
mama gedicht

nu komen er alras rozen en zomernachten
en de borsten die nooit bezweet geraken
en steeds blank moeten zijn als albast
en de maan als de wind de kaarsen uitblies
en de zon voor de korenschelven der dagen
nu komen er ook priëlen en een dwerg
en ook de herfst later met de fruitbomen
en het wijnfeest en de wereldsmart onder de regen
en in de winter wordt het geboren
en het zegt mama mama

de vader is waarschijnlijk een blonde landloper
in de poëzie leven er vele blonde landlopers
over het brood met bedelen verkregen
wordt slechts tussen de strofen gesproken
hij slaapt voor de deur van de freule
hij vecht ook in de binnenlanden later

als hij oud is geworden leest hij mama mama
hij telt zijn duizendste oplage en glimlacht
hoe ben ik zo oud geworden?

...

men zou een dwarsdoorsnede moeten snijden
zoals ik laatst in een etalageraam zag
het hele rose lijfje in tweeën gesneden
opdat men goed zien kan geen wonder
er komt geen leven aan te pas
dan zijn er zelfs geen longen en netvliezen
alleen een tamelijk eeuwig trompetje
alleen twee kogeltjes om een asje
dat is dan alles en zeer voldoende

men staat voor zo'n etalageraam als een jongeman
op Amerikaanse schoenen met een Frans kapsel
met een ontvleekte GI-broek een Belgisch jasje
een mondvol Russisch en wat Duitse vloeken
dan glijdt de dwarsdoorsnede door de middag
als de boterham voor een Japans knutselaar
hij laat 100 x daags mama trompetten
want wat is mama in het Japans?

men ziet het asfalt niet grijs niet zacht niet nat
men zegt zacht mama mama
men zegt zacht de chemische formule asfalt
men zegt zacht het gedicht de rozen de borsten
waar is één woord zegt men
men zegt men is groot geworden
er is een mes dat het gedicht gekloofd heeft
men rookt een sigaret en denkt
nee men denkt niet zo veel
men denkt om eerlijk te zijn helemaal niet

men zegt met een vleugje van weemoed
zonder er bij te denken
mama mama zegt men
wellicht vragenderwijs.

elba

voor constant

Ik draag een waarschuwing bloedjas
en ik sta op elba.
Ik heet napoleon, ik heet o.a. napoleon
en ik sta op elba.
Ik draag honderd namen
en ik sta op elba.
Ik ben de achterkant van een heer.
O lieve generalen, zie mijn snavel
op elba.
Wandel met mij de parken verbanning en twijfel.
Er zijn nachten dat ik opzit als een snavelhondje.
Mijn rots is bruin, ge kunt het zien.
Mijn oog is het raderwerk van uw uitvindingen:
atoombom! Dank u, heren!

Maar nu de angst in parijs huist
op de keien die mijn parades nog proeven,
op de terrassen van kolonel sartre,
belijd ik de eiffeltoren de zee uit,
stalen angstfiliaaltje
op elba.

Ge denkt dat ik dood ben?
Ik sta er met sabel, met snavel, met bloedjas.
Mijn lichaam is groot en vet
en vet van de beenderen hitler en bismarck en nietzsche en truman.
Chaplin is mijn lakei, maar ik weet het:
hij steelt epauletten voor kermis
en tabak voor de slaven van soho,
hij steelt mijn historie voor marx –
protesteert, generalen!

Ik sta als een stinkput op elba.
O generalen, proef de lyriek van mijn rotting.
Herhaal mij en groei mij.
Ik wacht u met spengler en galgen uit het museum.
Verlos mij, roep ik, maar hoop niet.
De slaven geloven geen kralen meer, generalen.
Ik heet o.a. napoleon van elba
en sint helena komt later.

in de straten

In de straten der stad schuilen regen en mensen
misschien is het zomer late zomer haast najaar
ik denk dat er bladeren zijn als vertrapte handen
jongens rapen bedroefd en zinloos kastanjes

de avond komt langzaam op kogellagers
meisjes laten zich bevend in portieken betasten
mannen zitten dampend in cafetaria's
vrouwen lopen zacht fluitend de parken door

aan de glazen puien van krantenpaleizen
lezende vingers langs de lippen der dodenlijsten
staand op elkanders voeten peilend elkanders ogen
hij is gesneuveld in een bioscoopjournaal

ik denk ik ben gesneuveld ik ga huiswaarts
niemand ziet mij ik roep luid maar geen stem
ik stamp met mijn hakken roep de klok aan
mijn tabak is gestolen ik ben gesneuveld.

in het riet

Prompt nu het woord weer gaat stromen
lacht in mijn hoofd weer een kerk vol schapen
ik word weer duivel opgenomen
in een jas van pantervel

zie mij liggend in het riet des waters
het woord stromend over mijn tenen
grappig nu de zon op is en blindend
grappig de tong aan mijn zool

mijn hand ziet de vissen verspringen
waar ze zijn zijn ze meters verder
in de groene sloot staan de sparren
in de lucht hangt een vogel te drogen

toe sluit de ogen ogenblikkelijk rood
de groene randen en de kaken worden gebraden
de lente is toch nog heerlijk geademd
de boot ligt te lachen als jesus

ik vuur de geweldige teelbal
ik rook de stad aromatisch
de shagtabak van mijn haren
de koningsbloem van mijn duif

de luidrucht gaat zingende slapen
de paarden drinken mijn woorden
de klinkers knarsen hun tanden
de paardengebitten der paarden –

een grapje dat mag

I

Men mag zijn ogen niet sluiten
voor wat elke letter-seconde
geleden wordt tussen cement en vodden.
En ook: voor wat tussen ribben
en ruggegraatwering
voorviel,
voorvalt,
voorvallen blijft –
het schampere werk
van de stekend gebilde harpij.

Maar na het geraderde denken
om je voeten te voelen
op het plaveisel,
het leidsel vieren
achter het gordijn.
Het kaïnsteken afdrijven,
de marmeren handen uitslijpen
tot prettige vleeschijven,
gedoemd tot strelende
afwassen in de
achterhoofds schuimende
schuim.

Links bovenaan met frisse moed
op de witte papieren bergen
afdalend naar het dal van de dwergen
met het groene meer,
op sandalen,
met de huisjesboten en vissen,
op snelle verende hertescheden
met de schreeuw van de angst
in de pens,
dalende,
stijgende,
en wéér dalend
naar de vlakke straatwegen
mens.

Heihop! het meer met de groene zwemplassen
en de meisjes met linten aan –
en de riethaan met stevige roede
wil in het vooronder slapen gaan.
Maar het schip springt de andere oever.
Dag rooddak dorp.
Dag rooddak dorp.
Dag stevige meisjes
voor niets.

Dit is de vreugde
die altijd zal wezen:
de poorten gaan open,
wij lopen buiten
de weg af,
wij lopen het park en de bomen,
de vogels, de paarden, de paren.
Elk voelt zich een grapje,
een grapje dat mag.

Dit is de vreugde:
kanonnen zijn gisteren,
het rijm mag weer rijmen,
schoorsteenfabrieken zijn sigaretten,
ze roken gewoonte en prettig:
je ziet ze niet meer
achter dit papier.

Hebt gij het nest verlaten?
Wandel de parken, takken trippeling.
En de zon ging open en straalt
als een grappige grapefruit
uit jaffa.
En het wordt geen nacht meer.

Zo is de vreugde,
een grapje dat mag.

leesplank

I

Zoet zijn
geen lastige vragen
niet vragen waarom regen avond
boombladeren lente winter honden
geel zand horizonnen schepen wrakhout
onrijpe vruchten bomen boombladeren
couranten boekbladen vliegtuigen helmen
boombladeren vliegtuigen avonden rijpe
vruchten boombladeren stromend
water elektriciteit en klokken
tijd en boombladeren
vliegtuigen
auto's en boombladeren
appels
vliegtuigen en boombladeren
en denken en zien en vragen
vliegtuigen en boombladeren
en niet vragen waarom

waarom zou je aan mijn borstkas
leven en uit een boom groeien
waarom zou je in een witte onzichtbare buik zijn
zou je zijn op een bed

zie je niet dat ik een moeder zou kunnen wezen
een vader zou kunnen wezen
een zuster een broer zou kunnen wezen
zie je niet hoeveel vlees er tegen
mij opziet en hoeveel vlees er
nooit gezien wordt

je zag te weinig
je zag te langzaam je ogen
gingen te langzaam open je oren
dragen een koptelefoon
van vragen en vruchten verbieden
en van een toren de midwinterhoren
uitsteken over de put onder babel
en van zoet zijn

van een lang leven lang zoet zijn.

De oude kelen
hier zijn de zieke kelen
de gele woorden der namiddagen
de moeders die krom worden geslagen
onder de vracht van een man
genaamd vader
onder de klacht van een kieuw
onder de zachte keel geel deze
middag deze middag is geel

hoera
luister de montere woord ik
muis de zachte boterkoek
werp ik mij handenwrijvend om
voor en op de doorlichtmachine
praat ik
zwijg ik
warm ik mij aan de bloedtransfusie
hoor ik mijn bloed opstaan
het ruisen van bloedkieren
het teruggeven van sleutels
mislukte proefdrukken en tenslotte
een grammofoonplaat waarin
caruso's keel
moord roept

vandaag
ik zeg vandaag
ik heb geen rijmwoord gevonden
het metrum sluit zich uit

de sterren zijn snachts wel
de gepelde maan spelt
de geponste hemel en de
gesponste raamgevels hoe ver
raak ik van huis in het geel
van de zieke kelen –